

**BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO HỌC VIỆN CHÍNH TRỊ — HÀNH CHÍNH
QUỐC GIA HỒ CHÍ MINH**

ĐỒNG VĂN QUÂN

**VẤN ĐỀ THỰC HIỆN DÂN CHỦ
Ở CÁC TRƯỜNG ĐẠI HỌC NƯỚC TA HIỆN NAY**

TÓM TẮT LUẬN ÁN TIẾN SỸ TRIẾT HỌC

HÀ NỘI 2010

CÔNG TRÌNH ĐƯỢC HOÀN THÀNH
HỌC VIỆN CHÍNH TRỊ-HÀNH CHÍNH QUỐC GIA HỒ CHÍ MINH

Người hướng dẫn khoa học

Phản biện 1:

Phản biện 2:

Phản biện 3:

Luận án sẽ được bảo vệ tại Hội đồng chấm Luận án cấp Nhà nước
Học viện chính trị-hành chính quốc gia Hồ Chí Minh
Vào hồi ... giờ ... phút, ngày ... tháng ... năm 2010

Có thể tìm hiểu Luận án tại:

Học viện chính trị- hành chính quốc gia Hồ Chí Minh
Thư viện Quốc gia

DANH MỤC CÔNG TRÌNH CỦA TÁC GIẢ

1. Đồng Văn Quân (1999), *Về tư tưởng "Dân là gốc" và sự vận dụng của Đảng ta trong giai đoạn cách mạng hiện nay*, Luận văn thạc sỹ, Hà Nội.
2. Đồng Văn Quân — Chủ nhiệm đề tài (2003), *Dân chủ học đường trong các trường sư phạm miền núi phía bắc - Thực trạng và giải pháp*, Đề tài NCKH cấp bộ, Mã số: B 2000-03-40, Thái Nguyên.
3. Đồng Văn Quân (2004), ““Dân là gốc” trong quan niệm của Khổng Tử”, *Tạp chí Khoa học chính trị*, (4), TP Hồ Chí Minh.
4. Đồng Văn Quân - Nguyễn Trường Kháng (2008), “Từ "cuộc vận động dân chủ hoá nhà trường" đến "quy chế thực hiện dân chủ trong hoạt động của nhà trường" ở các trường đại học nước ta hiện nay”, *Tạp chí Giáo dục*, (87/ kì 1-4), Hà Nội.
5. Đồng Văn Quân (2008), “Tổ chức Đảng trong các trường đại học với việc phát huy dân chủ cơ sở”, *Tạp chí Giáo dục*, (194/ kì 2-7), Hà Nội.
6. Đồng Văn Quân (2009), “Tư tưởng Hồ Chí Minh về “dân”, “dân chủ” và “dân chủ trong nhà trường””, *Tạp chí Giáo dục* (214/kỳ 2), Hà Nội.

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài luận án

Trong thời kỳ đổi mới, ngoài việc phát triển nền kinh tế thị trường định hướng XHCN, Đảng ta còn chủ trương xây dựng và thực hiện rộng rãi nền dân chủ xã hội chủ nghĩa, nâng cao quyền làm chủ của nhân dân. Thực hiện dân chủ xã hội là nhằm phát huy sức mạnh và năng lực sáng tạo của nhân tố con người. Tuy nhiên, trong quá trình thực thi dân chủ, nhiều nơi còn có vướng mắc, dân chủ chưa được hiểu đúng và làm đúng, dẫn đến hai thái cực khác nhau: hoặc là dân chủ bị vi phạm, nhân dân mất quyền làm chủ; hoặc là dân chủ tùy tiện, dân chủ không gắn với kỷ cương, nên vi phạm pháp luật. Có nơi, có lúc dân chủ còn mang tính hình thức, dân chủ giả hiệu

Ngay từ năm 1989, ngành Giáo dục - Đào tạo đã triển khai cuộc vận động dân chủ theo tinh thần đổi mới của Nghị quyết Đại hội VI của Đảng với 2 nội dung: Dân chủ trong quá trình đào tạo và dân chủ trong quản lý nhà trường. Gần hai chục năm qua, cuộc vận động trên đã góp phần cải thiện một cách đáng kể bầu không khí dân chủ trong các nhà trường, nội dung dân chủ dần dần được làm rõ, các văn bản thể hiện các nội dung dân chủ được ban hành và thực hiện tương đối tốt trong các nhà trường, nhất là trường đại học.

Thực hiện Chỉ thị số 30/CT TW của Bộ Chính trị; thực hiện Nghị định 71/1998 CP của Chính phủ; theo tinh thần cuộc vận động dân chủ của Bộ GD và ĐT, ngày 1/3/2000 Bộ GD và ĐT đã ra quyết định số 04/2000/QĐ-BGD & ĐT ban hành Quy chế thực hiện dân chủ trong hoạt động của nhà trường. Qua quá trình thực hiện cuộc vận động dân chủ và thực hiện Quy chế dân chủ, bầu không khí dân chủ trong các trường đại học nước ta đã được cải thiện đáng kể; các nội dung và cơ chế thực hiện dân chủ đã dần dần được làm sáng tỏ... Tuy nhiên, việc thực hiện Quy chế dân chủ cơ sở trong các nhà trường vẫn còn nhiều thiếu sót, dân chủ mới chỉ được thể hiện chủ động từ phía nhà trường bằng hệ thống các văn bản nên còn có tính áp đặt hành chính nặng nề; nhiều đối tượng hưởng dân chủ chỉ quan tâm đến lợi ích mà ít quan tâm đến nghĩa vụ.

Việc thực hiện đổi mới giáo dục đại học trong bối cảnh quốc tế hoá, toàn cầu hoá hiện nay đòi hỏi phải tăng cường tính tự chủ, tự chịu trách nhiệm của các nhà trường đại học trước xã hội; nâng cao tính tự chủ, năng lực sáng tạo của đội ngũ giảng viên và cán bộ quản lý giáo dục trong giảng dạy và nghiên cứu khoa học; đề cao tính tự giác, tự quản và năng lực sáng tạo của sinh viên trong học tập, rèn luyện. Thực tiễn này đòi hỏi các nhà trường đại học nước ta phải mở rộng hơn nữa việc thực hiện dân chủ ở tất cả các đối tượng và trong mọi lĩnh vực hoạt động của nhà trường.

Trong bối cảnh đã nêu trên, việc nghiên cứu thực trạng của quá trình thực hiện dân chủ ở các trường đại học nước ta hiện nay, chỉ ra cái được, cái chưa được và nguyên nhân của những yếu kém, qua đó đề xuất những phương hướng, giải pháp cơ bản để phát huy tiềm năng sáng tạo của nhà trường là một việc làm bức xúc trong giai đoạn hiện nay. Đề tài: *Vấn đề thực hiện dân chủ ở các trường đại học nước ta hiện nay* lại càng trở nên bức xúc trong điều kiện Đảng ta coi "Giáo dục là quốc sách hàng đầu". Với lý do đó tác giả đã lựa chọn vấn đề trên làm đề tài luận án của mình.

2. Mục đích, nhiệm vụ của luận án

Mục đích của luận án là từ sự phân tích cơ sở lý luận của việc thực hiện dân chủ ở các trường đại học nước ta hiện nay, làm rõ thực trạng và nguyên nhân của quá trình này, qua đó đề xuất một số phương hướng, giải pháp nhằm nâng cao hiệu quả thực hiện dân chủ trong nhà trường.

Luận án phải giải quyết những nhiệm vụ cơ bản sau:

- Vạch rõ cơ sở lý luận của việc thực hiện dân chủ ở các trường ĐH nước ta.
- Phân tích làm rõ thực trạng và nguyên nhân của quá trình thực hiện dân chủ ở các trường đại học nước ta hiện nay.
- Đề xuất một số phương hướng, giải pháp nhằm nâng cao hiệu quả quá trình thực hiện dân chủ ở các trường đại học nước ta hiện nay.

3. Đối tượng, phạm vi nghiên cứu của luận án

Đối tượng nghiên cứu của luận án là tìm hiểu vấn đề thực hiện dân chủ trong điều kiện cụ thể của các trường đại học nước ta hiện nay.

Phạm vi nghiên cứu của luận án là khảo sát một số trường đại học công lập phía Bắc nước ta hiện nay. Thời gian khảo sát được tiến hành năm 2006 - 2007.

4. Cơ sở lý luận và phương pháp nghiên cứu

Cơ sở lý luận: Đề tài được thực hiện trên cơ sở lý luận của chủ nghĩa Mác - Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh như: Lý luận về vai trò của quần chúng nhân dân trong lịch sử; lý luận về dân chủ và dân chủ xã hội chủ nghĩa. Đề tài còn dựa trên cơ sở quan điểm, đường lối cách mạng của Đảng Cộng sản Việt Nam về chỉ đạo thực hiện dân chủ trên phạm vi cả nước.

Phương pháp nghiên cứu: Đề tài được thực hiện trên cơ sở phương pháp luận của chủ nghĩa duy vật biện chứng và chủ nghĩa duy vật lịch sử, trong đó chú trọng sử dụng các phương pháp cụ thể như : Điều tra xã hội học, phỏng vấn khảo sát, đối chiếu so sánh, lịch sử và logic, phân tích và tổng hợp, khái quát hoá...

5. Cái mới về mặt khoa học của luận án

- Luận chứng về bản chất, nội dung, hình thức và tác dụng của dân chủ và dân chủ cơ sở; khái quát những luận điểm cơ bản của C.Mác, Ph.Ăngghen, V.I.Lênin, Hồ Chí Minh và quan điểm của Đảng Cộng sản Việt Nam về dân chủ, qua đó làm rõ tính tất yếu của việc thực hiện dân chủ ở các trường đại học nước ta hiện nay.

- Xem xét một cách hệ thống vấn đề thực hiện dân chủ ở các trường đại học nước ta hiện nay, làm rõ thực trạng và nguyên nhân của vấn đề trên qua khảo sát một số trường đại học công lập phía bắc nước ta.

- Đề xuất những phương hướng và giải pháp nhằm nâng cao năng lực nhận thức và thực thi dân chủ ở các chủ thể dân chủ trong nhà trường đại học.

6. Ý nghĩa lý luận và thực tiễn của luận án

Góp phần phát triển hướng nghiên cứu mới về lý luận và tổng kết thực tiễn đối với vấn đề thực hiện dân chủ ở nước ta từ góc độ thực thi dân chủ cơ sở trong các trường đại học.

Luận án có thể dùng làm tài liệu tham khảo trong giảng dạy, nghiên cứu các nội dung về dân chủ và phục vụ công tác giáo dục chính trị - tư tưởng trong nhà trường.

7. Kết cấu của luận án

Ngoài phần mở đầu, kết luận, danh mục chữ viết tắt, danh mục công trình nghiên cứu của tác giả, danh mục tài liệu tham khảo, phụ lục... nội dung của luận án gồm có 4 chương với 11 tiết.

CHƯƠNG 1. TỔNG QUAN TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU CÓ LIÊN QUAN ĐẾN ĐỀ TÀI LUẬN ÁN

1.1. NHỮNG CÔNG TRÌNH, ĐỀ TÀI NGHIÊN CỨU CÓ LIÊN QUAN ĐẾN ĐỀ TÀI LUẬN ÁN

Liên quan đến vấn đề dân chủ có rất nhiều những công trình nghiên cứu trong và ngoài nước. Xung quanh vấn đề này luôn diễn ra cuộc đấu tranh quyết liệt giữa các hệ tư tưởng.

Các nhà tư tưởng tư sản Phương Tây, để bảo vệ cho chế độ tự do tư sản "kiểu Mỹ", luôn kêu gọi "dân chủ hoá" để tìm cách áp đặt trật tự xã hội tư sản phương Tây cho các nước khác, nhất là các nước xã hội chủ nghĩa và các nước phát triển theo xu hướng phi tư bản chủ nghĩa. Họ tìm cách công kích nền dân chủ xã hội chủ nghĩa, gọi chế độ XHCN là độc tài, toàn trị, đảng trị; họ phê phán nguyên tắc tập trung dân chủ, cho rằng đã tập trung thì không còn dân chủ.

Các nhà lý luận ở Liên Xô và các nước XHCN Đông Âu trước đây luôn đứng trên lập trường của chủ nghĩa Mác - Lênin để phân tích, phê phán những hạn chế của nền dân chủ tư sản, làm rõ bản chất giai cấp của nó, qua đó chứng minh cho thực chất và tính hơn hẳn của nền dân chủ XHCN. Tuy nhiên, do những sai lầm chủ quan của CNXH hiện thực, sự quan liêu hoá của bộ máy lãnh đạo Đảng và Nhà nước, nên việc vi phạm dân chủ vẫn diễn ra khá phổ biến ở các nước này.

Các nhà xã hội dân chủ tìm cách dung hoà tư tưởng dân chủ tư sản và dân chủ XHCN bằng cách đề cao các giá trị tự do, bình đẳng, đoàn kết, dân chủ. Những thành tựu đạt được qua thực tiễn thực hiện dân chủ ở các nước Bắc Âu đã khẳng định giá trị có tính toàn nhân loại của tư tưởng dân chủ xã hội. Tuy nhiên trào lưu tư tưởng này mong muốn điều hoà mâu thuẫn giai

cấp, trên cơ sở kêu gọi đoàn kết giai cấp, đoàn kết dân tộc để tạo sự đồng thuận xã hội, nhưng vẫn bảo vệ chế độ sở hữu tư nhân tư bản chủ nghĩa. Cho nên, thực chất nó vẫn mang xu hướng tư bản chủ nghĩa. Có thể kể đến các tác phẩm mang xu hướng này như: *"Những con đường mới của dân chủ xã hội"* của Th. Mayer, Tài liệu dịch của Viện thông tin khoa học, Học viện Chính trị — Hành chính Quốc gia Hồ Chí Minh, 2005; *"Dân chủ và dân chủ xã hội"*, tài liệu tham khảo chuyên đề, Hà Nội 2005.

Ở Trung Quốc hiện nay vấn đề dân chủ được nhiều học giả quan tâm nghiên cứu. Các học giả Trung Quốc tập trung nghiên cứu, làm rõ bản chất giai cấp của dân chủ; khẳng định vai trò lãnh đạo của Đảng Cộng sản Trung Quốc trong quá trình thực thi dân chủ trong Đảng và trong đời sống xã hội; đề xuất các xu hướng tư tưởng khác nhau về vấn đề dân chủ trong Đảng như "Thuyết cấp tiến", "Thuyết ôn hoà"; nghiên cứu và đề xuất cơ chế thực hiện dân chủ ở cơ sở... Những công trình nghiên cứu liên quan đến vấn đề này, có thể kể đến như: *"Đảng Cộng sản Trung Quốc và vấn đề cải cách dân chủ"*, Thông tấn xã Việt Nam, Hà Nội 2006 (Tài liệu tham khảo đặc biệt); *"Chế độ tập trung dân chủ là nguyên tắc tổ chức căn bản của chính đảng mác - xít"* của Lạc Thụ Cương (Tập chí Câu thị 1990, số 16); *"Dân chủ và giới hạn của dân chủ"* của Hu Lienshang (Tập chí Thông tin lý luận 1998, số 11)...

Những công trình nghiên cứu trong nước liên quan đến nội dung này có một số khuynh hướng nghiên cứu như sau:

Một là: Nghiên cứu lý luận về vấn đề dân chủ, làm rõ quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh về dân chủ và dân chủ XHCN; so sánh, làm rõ sự khác biệt giữa dân chủ XHCN và dân chủ tư sản. Theo hướng này, có thể kể đến: *"Dân chủ tư sản và dân chủ XHCN"* của Thái Ninh và Hoàng Chí Bảo (Nxb Sự thật, HN 1991); *"Mối quan hệ giữa Đảng và dân trong tư tưởng Hồ Chí Minh"* của TS Đàm Văn Thọ và TS Vũ Hùng, Nxb Chính trị Quốc gia, HN 1997; *"Dân chủ và CNXH - Từ di sản của Lênin đến công cuộc đổi mới ở nước ta"* của GS Phạm Ngọc Quang (Tập chí Triết học 1997, số 1); *"Cần hiểu đúng quan điểm tư tưởng Hồ Chí Minh "Từ chế độ dân chủ nhân dân lên CNXH ở nước ta"* của GS Nguyễn Ngọc Long (Tập chí Quốc phòng toàn dân 1997, số 12); *"Những chỉ dẫn của Lênin về đấu tranh chống quan liêu và thực hành dân chủ"* của GS Hoàng Chí Bảo (Tập chí Thông tin lý luận 1999, số 4); *"Dân chủ và thiết chế dân chủ ở Việt Nam"* của Nhà xuất bản Quân đội Nhân dân, HN 2006.

Hai là: Nghiên cứu thực tiễn thực hiện dân chủ, làm rõ thực trạng của việc thực hiện dân chủ và cơ chế của việc thực hiện dân chủ cơ sở ở nước ta hiện nay. Có thể kể đến những công trình như: Đề tài NCKH cấp Nhà nước mang mã số KXBĐ - 12 *"Cơ sở lý luận và thực tiễn của phương châm " Dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra" và những kiến nghị"*. Kết quả nghiên cứu của đề tài trên được trình bày trên hai cuốn sách: *"Mô hình thực hiện " dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra" ở cơ sở"* (Nxb CTQG, HN 1998) và *" " Dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra" và vấn đề xây dựng quy chế dân chủ ở cơ sở"* (Nxb CTQG, HN 1998).

Liên quan đến nội dung này còn rất nhiều công trình nghiên cứu khoa học, sách chuyên khảo, bài báo khoa học, bài viết của các học giả và các nhà lãnh tụ của Việt nam. Có thể nêu một số công trình tiêu biểu như: *"Phát huy quyền làm chủ của nhân dân, xây dựng và thực hiện thiết chế dân chủ ở cơ sở"* của nguyên Tổng Bí thư Lê Khả Phiêu (Tập chí Cộng sản 1998, số 3); *"Phát huy dân chủ XHCN - Xây dựng nhà nước của dân, do dân, vì dân trong sạch vững mạnh"* của nguyên Tổng Bí thư Đỗ Mười (Nxb CTQG, HN 1998); *"Việc thực hiện Quy chế dân chủ ở cơ sở là khâu đột phá trong toàn bộ quá trình phát huy dân chủ XHCN trong thời kỳ đổi mới"* của Tổng Bí thư Nông Đức Mạnh (Tập chí Dân vận 2004, số 10).

Liên quan đến chủ đề này còn có nhiều luận án phó tiến sĩ và tiến sĩ đã được bảo vệ và công bố như: *"Dân chủ hoá trong thời kỳ quá độ lên CNXH ở Việt Nam"*, Luận án phó tiến sĩ năm 1991 của Hồ Tấn Sáng; *"Vai trò của Mặt trận Tổ quốc Việt Nam đối với việc thực hiện quyền làm chủ của nhân dân nước ta hiện nay"*, Luận án tiến sĩ của Nguyễn Thị Hiền Oanh năm 2005; *"Dân chủ ở cơ sở và vấn đề thực hiện dân chủ ở nông thôn nước ta hiện nay"*, luận án tiến sĩ của Nguyễn Thị Tâm năm 2007...

Vấn đề dân chủ trong giáo dục là một trong những chủ đề được nhiều nhà tư tưởng quan tâm. Những tác phẩm tiêu biểu về đề tài này, trước hết phải nói đến cuốn sách của J.J Rousseau “*Émile hay là về giáo dục*”, Nxb Tri thức, HN 2008. Tuy không bàn trực tiếp về vấn đề dân chủ trong giáo dục, nhưng tác giả, thông qua việc bàn luận về các phương pháp giáo dục đối với cậu bé Émile, chỉ ra rằng giáo dục phải nhằm vào việc phát triển những năng lực “tự nhiên” của đứa trẻ, loại bỏ những ảnh hưởng tiêu cực của nền giáo dục truyền thống, đề cao những giá trị cá nhân như tự do, bình đẳng, tự chủ, tích cực, sáng tạo... Nên có thể coi đây là ý tưởng về một nền giáo dục dân chủ. Đặc biệt phải nói đến tác phẩm của nhà giáo dục học, nhà triết học người Mỹ John Dewey “*Dân chủ và giáo dục*”, Nxb Tri thức, HN 2008. Cuốn sách đã chỉ rõ những mục tiêu và phương pháp kiến lập một nền giáo dục dân chủ, đưa ra những tiêu chí để đánh giá tính dân chủ trong giáo dục, đồng thời đánh giá một cách có phê phán những luận thuyết giáo dục trước đó. Ngoài ra còn nhiều công trình liên quan khác.

1.2. NHỮNG VẤN ĐỀ CÒN TỒN TẠI TRONG CÁC CÔNG TRÌNH, ĐỀ TÀI NGHIÊN CỨU CÓ LIÊN QUAN

Một là, lý luận về dân chủ còn khá chung chung, chưa làm rõ được mối quan hệ giữa tính giai cấp và tính dân tộc, tính toàn nhân loại của dân chủ.

Hai là, Nhiều khía cạnh của thực tiễn dân chủ chưa được làm sáng tỏ như cơ chế thực hiện các quan điểm, nguyên tắc chung về dân chủ.

Ba là, công tác nghiên cứu làm rõ các vấn đề lý luận, thực tiễn của quá trình thực hiện dân chủ trong giáo dục nói chung và giáo dục đại học ở nước ta nói riêng chưa được thực hiện một cách có hệ thống. Cho nên đề tài mà tác giả lựa chọn: ***Vấn đề thực hiện dân chủ ở các trường đại học nước ta hiện nay*** là không trùng lặp.

1.3. NHỮNG VẤN ĐỀ CẦN TẬP TRUNG NGHIÊN CỨU, GIẢI QUYẾT TRONG QUÁ TRÌNH TRIỂN KHAI ĐỀ TÀI

Một là, làm rõ một số vấn đề lý luận về dân chủ để luận chứng cho tính tất yếu, nội dung, ý nghĩa của việc thực hiện dân chủ ở các trường đại học nước ta hiện nay.

Hai là, khảo sát thực tế, phân tích thực trạng và tìm hiểu nguyên nhân thành công và yếu kém của việc thực hiện dân chủ ở các trường đại học nước ta thời gian qua.

Ba là, phân tích những vấn đề có tính mâu thuẫn của quá trình này.

Bốn là, đề xuất các phương hướng, giải pháp nâng cao hiệu quả thực hiện dân chủ ở các trường đại học nước ta.

CHƯƠNG 2. THỰC HIỆN DÂN CHỦ Ở CÁC TRƯỜNG ĐẠI HỌC NƯỚC TA HIỆN NAY - MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ LUẬN

2.1. SỰ HÌNH THÀNH VÀ PHÁT TRIỂN CỦA KHÁI NIỆM DÂN CHỦ

2.1.1 Khái niệm dân chủ

2.1.1.1 Dân chủ là gì?

Theo từ điển bách khoa Việt Nam, “dân chủ, hình thức tổ chức thiết chế chính trị của xã hội dựa trên việc thừa nhận nhân dân là nguồn gốc của quyền lực, thừa nhận nguyên tắc bình đẳng và tự do”.

Theo tiếng Hy Lạp: *Demos* (dân) và *kratos* (quyền lực) có nghĩa là quyền lực thuộc về nhân dân. Khái niệm này ra đời trong cuộc đấu tranh của phái chủ nô dân chủ chống lại giới chủ nô quý tộc.

Theo nghĩa chung nhất: ***dân chủ là quyền lực thuộc về nhân dân.***

2.1.1.2 Các nội dung cơ bản của khái niệm dân chủ

Khái niệm dân chủ bao gồm các nội dung cơ bản như sau:

Thứ nhất: Dân chủ là một chế độ chính trị. Theo nghĩa này thì dân chủ trước hết là hình thức tồn tại của nhà nước và sự thống trị giai cấp.

Thứ hai: Dân chủ là một giá trị quan trọng của văn minh và nhân đạo mà loài người đã đạt được.

Thứ ba: Dân chủ là phương thức tồn tại của xã hội hiện đại. Dân chủ không chỉ bao hàm nội dung chính trị, mà nó trở thành phương thức tồn tại của tất cả các loại quan hệ giữa con người với con người.

2.1.1.3 Các hình thức dân chủ

Dân chủ đại diện là hình thức dân chủ mà trong đó tập thể, cộng đồng với tính cách là chủ thể quyền lực, biểu thị ý chí của mình một cách gián tiếp thông qua các đại diện có thẩm quyền do chủ thể bầu ra.

Dân chủ trực tiếp là hình thức mà qua đó chủ thể quyền lực trực tiếp biểu thị ý chí của mình về những vấn đề cơ bản, chính yếu của tập thể, cộng đồng.

2.1.2. Logic của sự hình thành và phát triển của khái niệm dân chủ

2.1.2.1 Khái niệm “dân là gốc” trong triết học Phương Đông

Tư tưởng dân chủ hình thành rất sớm ở phương Đông. Trong triết học Trung Quốc cổ đại tư tưởng này biểu hiện đặc thù dưới hình thức tư tưởng “Dân là gốc”. Kế thừa tư tưởng “dân là gốc” của người Trung Hoa, nhiều nhà chính trị, nho sỹ Việt Nam phát triển tư tưởng này, bổ sung cho nó nhiều nội dung mới phù hợp với hoàn cảnh đất nước và truyền thống dân tộc.

2.1.2.2 Khái niệm dân chủ trong triết học phương Tây

Dưới thời cổ đại, tư tưởng dân chủ là đại biểu cho tư tưởng của tầng lớp chủ nô tiến bộ đấu tranh chống lại giới chủ nô quý tộc phản động.

Tư tưởng dân chủ nảy nở và phát triển mạnh mẽ vào thời Phục hưng - Cận đại. Các nhà XHCN không tưởng như T. Morơ, Cămpanela chủ trương xây dựng một xã hội lý tưởng, trong đó không có sở hữu tư nhân, mọi người được sống tự do, bình đẳng. Các nhà Khai sáng Pháp thế kỷ XVIII là đại diện của tư tưởng dân chủ tư sản. Họ cho rằng nhà nước là kết quả của sự hiệp thương giữa các công dân, là nhà nước “Khế ước xã hội”, nên quyền lực thuộc về nhân dân.

2.1.2.3 Khái niệm “dân chủ xã hội chủ nghĩa”

Với thắng lợi của cách mạng XHCN, giai cấp vô sản đã giành được chính quyền nhà nước về tay mình, thì nền dân chủ kiểu mới, dân chủ XHCN cũng dần dần được hình thành và ngày càng hoàn thiện. Trong quá trình xây dựng CNXH, do còn có những sai lầm chủ quan, nên nền dân chủ trong các nước xã hội chủ nghĩa trước đây chưa hẳn đã là thực chất, nhưng những giá trị mà nó đạt được là không thể chối bỏ. Chính chủ nghĩa tư bản hiện đại cũng đang vận dụng những giá trị trên để thích nghi.

2.2. CN MÁC - LÊNIN, TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH VỀ DÂN CHỦ VÀ QUAN ĐIỂM, ĐƯỜNG LỐI DÂN CHỦ CỦA ĐẢNG CỘNG SẢN VIỆT NAM

2.2.1. Chủ nghĩa Mác - Lênin về dân chủ

C. Mác và Ph. Ăngghen tiếp cận khái niệm dân chủ, lúc đầu từ lập trường dân chủ cách mạng, sau đó chuyển dần sang lập trường cộng sản chủ nghĩa. Các ông đã dần làm rõ bản chất giai cấp của dân chủ, chỉ ra những đóng góp cũng như hạn chế của dân chủ tư sản, qua đó khẳng định sự sụp đổ tất yếu của nền dân chủ tư sản và sự thay thế nó bằng một nền dân chủ mới - dân chủ vô sản.

Ngoài nội dung chính trị, theo C. Mác và Ph. Ăngghen, dân chủ còn luôn gắn liền với khát vọng tự do, bình đẳng, công bằng, bác ái của con người bởi vì vấn đề dân chủ, xét đến cùng là vấn đề về vai trò của con người, chủ quyền của con người và giải phóng con người để đi đến tự do, bình đẳng cho mỗi cá nhân.

V.I. Lênin, trên cơ sở kế thừa di sản của C. Mác và Ph. Ăngghen, đã có công rất lớn trong việc làm rõ bản chất giai cấp của dân chủ, chỉ ra sự khác biệt về nguyên tắc giữa dân chủ tư sản và dân chủ xã hội chủ nghĩa, qua đó đề xuất những nguyên tắc, cách thức, con đường để thực hiện dân chủ xã hội chủ nghĩa.

2.2.2. Tư tưởng Hồ Chí Minh về dân chủ

Tư tưởng dân chủ là một trong những giá trị quan trọng được Hồ Chí Minh quan tâm phát triển, nhất là sau khi Đảng lãnh đạo nhân dân làm cuộc Cách mạng Tháng Tám 1945 thành công. Trong tư tưởng của Người dân chủ có nghĩa là dân làm chủ, dân phải trở thành người chủ thật sự của đất nước, của cách mạng.

Qua giải thích của Hồ Chí Minh, một khái niệm rất phức tạp - khái niệm dân chủ, đã trở nên cụ thể và rõ ràng, dân chủ tức là mọi cái đều của dân, do dân, vì dân. Vì dân, có nghĩa là phải đảm bảo lợi ích cho dân, đảm bảo cái gì có lợi cho dân thì làm, có hại cho dân thì phải

tránh. Nhưng quyền lợi và nghĩa vụ là hai mặt không thể tách rời, nên Người cũng thường xuyên nhắc nhở phải kết hợp hài hoà giữa quyền lợi và nghĩa vụ, giữa lợi ích chung và lợi ích riêng...

2.2.3. Quan điểm, đường lối dân chủ của Đảng Cộng sản Việt Nam

Đảng Cộng sản Việt Nam luôn coi cách mạng là sự nghiệp của quần chúng. Sự nghiệp cách mạng là của dân, do dân và vì dân. Trong quá trình cách mạng, không phải là Đảng ta không mắc sai lầm trong công tác quần chúng, nhưng cái chính là Đảng sớm nhận ra những sai lầm của mình và sửa chữa kịp thời, lấy lại được lòng tin của nhân dân.

Trong thời kỳ đổi mới, kể từ Đại hội VI, Đảng đã rút ra bài học "lấy dân làm gốc". Từ sau Đại hội VI tư tưởng dân chủ đã dần dần được cụ thể hoá và thể chế hoá qua các nghị quyết, chỉ thị của Đảng và các nghị định, quyết định của Nhà nước: Nghị quyết Trung ương III khoá VIII (6/1997), Chỉ thị 21CT/TW ngày 10/10/1997 của Bộ Chính trị về một số vấn đề cấp bách của nông thôn hiện nay, Chỉ thị 30 CT/TW ngày 18/02/1998 của Bộ Chính trị về xây dựng và thực hiện quy chế dân chủ ở cơ sở, Nghị quyết 55/NQ - UBTWQH 10 ngày 30/8/1998 của Thường vụ Quốc hội khoá X, Nghị định số 71/1998/NĐ-CP ngày 8/9/1998 của Thủ tướng Chính phủ...

2.3. TÍNH TẤT YẾU VÀ NỘI DUNG VÀ Ý NGHĨA CỦA VIỆC THỰC HIỆN DÂN CHỦ Ở CÁC TRƯỜNG ĐẠI HỌC NƯỚC TA HIỆN NAY

2.3.1. Tính tất yếu của việc thực hiện dân chủ ở các trường ĐH nước ta

2.3.1.1. Đặc điểm các trường ĐH nước ta và yêu cầu thực hiện dân chủ

Hệ thống giáo dục đại học nước ta đang trong quá trình xây dựng, đổi mới và từng bước hoàn thiện nhưng cơ cấu hệ thống còn chưa hợp lý.

Đội ngũ giảng viên, cán bộ quản lý và sinh viên trong các trường đại học có trình độ học vấn, chuyên môn cao so với mặt bằng chung của cả nước nhưng còn nhiều bất cập so với yêu cầu và so với thế giới.

Nội dung, chương trình, quy trình đào tạo đại học nước ta từng bước được cải tiến nhưng vẫn còn nhiều bất cập, còn mang tính áp đặt cứng nhắc.

Các trường đại học nước ta từng bước được trao quyền tự chủ, nâng cao trách nhiệm xã hội nhưng chế độ quản lý vẫn mang nặng tính hành chính và bao cấp.

Những đặc điểm này đòi hỏi phải gắn đổi mới giáo dục đại học với quá trình dân chủ hoá nhà trường.

2.3.1.2. Cơ hội và thách thức đối với giáo dục đại học nước ta và yêu cầu thực hiện dân chủ trong nhà trường

Bên cạnh những cơ hội như: Cơ hội sử dụng thế mạnh của công nghệ thông tin và truyền thông; cơ hội tiếp cận nền giáo dục tiên tiến nhất; cơ hội đi tắt, đón đầu; những cơ hội do bối cảnh trong nước tạo ra: thành tựu của công cuộc đổi mới, nhu cầu về nguồn nhân lực chất lượng cao... còn có không ít những thách thức đối với giáo dục đại học nước ta: khoảng cách giữa nước ta với các nước phát triển về mọi mặt có nguy cơ ngày càng tăng; tình trạng thất thoát chất xám từ nước ta ra các nước phát triển; sức cạnh tranh của giáo dục đại học trong nước yếu; ngoài ra còn phải nói đến việc quyền lợi của người học có thể bị xâm phạm, bản sắc văn hoá dân tộc và giá trị truyền thống, lý tưởng và niềm tin cộng sản có thể bị phai nhạt... Việc thực hiện dân chủ trong nhà trường là nhằm phát huy tiềm năng và sức sáng tạo của các chủ thể, khai thác cơ hội, loại bỏ thách thức để phát triển.

2.3.1.3. Thực tế đòi hỏi tiếp tục mở rộng dân chủ trong các trường đại học

Quá trình thực hiện dân chủ ở các trường đại học nước ta đã đem lại những thành quả thiết thực: không khí dân chủ trong các nhà trường đã được cải thiện đáng kể, các hoạt động đào tạo và quản lý trong trường đã được công khai, dân chủ hơn; nhận thức về dân chủ của quần chúng và các cấp lãnh đạo đã đúng đắn và toàn diện hơn; các nội dung và cơ chế thực hiện dân chủ trong trường ngày càng rõ nét... Tuy nhiên, việc thực hiện dân chủ trong các nhà trường vẫn còn nhiều thiếu sót: đối tượng hưởng dân chủ chỉ quan tâm đến lợi ích mà ít quan tâm đến nghĩa vụ; còn nhiều hạn chế về nhận thức và thực thi dân chủ từ phía quần chúng cũng như cán bộ lãnh đạo các cấp trong trường; còn nhiều thiếu sót trong công tác chỉ đạo và kiểm tra giám sát thực hiện dân chủ trong trường... Cho nên phải tiếp tục mở rộng dân chủ.

2.3.2 Những nội dung thực hiện dân chủ ở các trường đại học nước ta

- **Vấn đề nhận thức dân chủ:** Qua sự đánh giá của các đối tượng cán bộ, giảng viên, sinh viên trong nhà trường có thể thấy được mức độ nhận thức về dân chủ cũng như thực trạng của quá trình đó trong nhà trường những năm qua. Đề tài cần tập trung làm rõ những hiểu biết dân chủ của các đối tượng khảo sát cũng như sự đánh giá về tình hình dân chủ của nhà trường sau gần hai mươi năm thực hiện dân chủ hoá.

- **Dân chủ trong đào tạo, nghiên cứu khoa học và hợp tác quốc tế:** Nhà trường, cán bộ, giáo viên và người học phải nghiêm túc thực hiện các nhiệm vụ của mình theo luật định; đảm bảo công khai hoá đối với các vấn đề về kế hoạch tuyển sinh, quy trình đào tạo, nghiên cứu khoa học, hợp tác quốc tế; được biết và tham gia đóng góp ý kiến xây dựng nội quy, quy định có liên quan đến vấn đề đào tạo như nội dung, chương trình, thi và kiểm tra; đảm bảo công bằng xã hội trong quá trình đào tạo.

- **Dân chủ trong quản lý cơ sở vật chất của nhà trường:** Hiệu trưởng, thủ trưởng các đơn vị trực thuộc trường do các cơ quan nhà nước có thẩm quyền bổ nhiệm, phải thực hiện đầy đủ trách nhiệm được giao; đảm bảo công khai, công bằng và dân chủ trong công tác quản lý nhà trường về các vấn đề tài chính, xây dựng và sử dụng cơ sở vật chất phục vụ đào tạo và nghiên cứu khoa học.

- **Dân chủ trong công tác tổ chức cán bộ:** phải công khai các khoản đóng góp và các chế độ chính sách đối với cán bộ, công chức, giáo viên và người học, kế hoạch tuyển dụng, đào tạo và sử dụng cán bộ; tạo điều kiện để cán bộ, giáo viên và người học tham gia bàn bạc, đóng góp ý kiến xây dựng cho công tác quản lý nhà trường; thực hiện chế độ báo cáo sơ kết, tổng kết định kỳ theo quy định.

- **Dân chủ trong công tác học sinh, sinh viên:** Công khai hoá các chế độ chính sách, các nghĩa vụ của sinh viên; thực hiện tốt chế độ tự quản trong hoạt động của tổ chức lớp, đoàn, hội sinh viên; tạo điều kiện để sinh viên được tham gia ý kiến và giám sát các hoạt động có liên quan trực tiếp đến họ; dân chủ trong quan hệ thầy - trò sao cho thầy tôn trọng trò, trò kính trọng thầy, thầy trò cùng nhau làm chủ công việc của mình và làm chủ nhà trường.

- **Dân chủ trong hoạt động của hệ thống chính trị:** Các tổ chức, đoàn thể trong trường như Đảng, Công đoàn, Đoàn Thanh niên, tập thể khoa, lớp có nghĩa vụ thực hiện đầy đủ các chức năng, nhiệm vụ của mình theo quy định; thực hiện tốt nguyên tắc tập trung dân chủ trong khuôn khổ đơn vị mình và kết hợp với nhà trường thực hiện nghiêm túc quy chế dân chủ trong trường; lắng nghe ý kiến của quần chúng, giải đáp các ý kiến, đơn thư khiếu nại của quần chúng hoặc đưa lên cấp trên có thẩm quyền để giải quyết.

2.3.3. Ý nghĩa đặc thù của việc thực hiện dân chủ ở các trường đại học nước ta hiện nay

Thứ nhất, thực hiện dân chủ nhằm nâng cao khả năng tự chủ và tự chịu trách nhiệm của các nhà trường đại học trước xã hội.

Thứ hai, thực hiện dân chủ nhằm phát huy vai trò lãnh đạo của tổ chức đảng, vai trò quản lý của chính quyền, vai trò làm chủ của các đoàn thể quần chúng và từng cá nhân trong trường.

Thứ ba, thực hiện dân chủ nhằm phát huy vai trò chủ động và sáng tạo của đội ngũ giảng viên, cán bộ quản lý và nhà khoa học trong giảng dạy, nghiên cứu khoa học và đào tạo đội ngũ sinh viên.

Thứ tư, thực hiện dân chủ nhằm nâng cao vai trò chủ động, sáng tạo và tính tự quản của sinh viên trong học tập, rèn luyện, sinh hoạt.

Tóm lại: Dân chủ vừa là mục tiêu, vừa là động lực của cách mạng nước ta hiện nay. Mở rộng dân chủ là nhằm để khơi dậy năng lực sáng tạo và quyền làm chủ của tất cả các cá nhân, tập thể, tổ chức trong xã hội trên tất cả các lĩnh vực của cuộc sống. Trong lĩnh vực giáo dục và đào tạo, dân chủ làm tăng thêm khả năng sáng tạo của thầy trong quá trình dạy, làm hình thành tính chủ động, tích cực của trò trong quá trình học.

CHƯƠNG 3. THỰC HIỆN DÂN CHỦ Ở CÁC TRƯỜNG ĐẠI HỌC NƯỚC TA HIỆN NAY - THỰC TRẠNG, NGUYÊN NHÂN VÀ NHỮNG VẤN ĐỀ ĐẶT RA

3.1. THỰC TRẠNG THỰC HIỆN DÂN CHỦ Ở CÁC TRƯỜNG ĐẠI HỌC NƯỚC TA HIỆN NAY

3.1.1. Những thành tựu đạt được của quá trình thực hiện dân chủ ở các trường đại học nước ta hiện nay

3.1.1.1. Những chuyển biến tích cực trong nhận thức và thực thi dân chủ ở các trường đại học nước ta

Cuộc vận động dân chủ và Quy chế thực hiện dân chủ trong hoạt động của nhà trường đã đem lại những chuyển biến tích cực cả về nhận thức và hành động của toàn thể cán bộ, giảng viên trong các trường đại học, góp phần tích cực vào việc thực hiện các nhiệm vụ chính trị của nhà trường. Đa số những người được hỏi (83,4%) ý thức được rằng dân chủ không phải là việc riêng của lãnh đạo mà là nhiệm vụ của mỗi người. Nhờ đó mà bầu không khí dân chủ càng ngày càng được mở rộng. Đánh giá về tình hình dân chủ trong các nhà trường đại học hiện nay, 39,4% Những người được hỏi cho là tốt hơn nhiều; 57,2% số người được hỏi cho là bình thường, chấp nhận được; số không quan tâm hoặc không trả lời là 3,4%. Cuộc vận động dân chủ và quy chế thực hiện dân chủ trong hoạt động của nhà trường đã đem lại những thành quả thiết thực đối với các trường đại học nước ta hiện nay.

3.1.1.2. Những thành tựu đạt được của việc thực hiện dân chủ trong đào tạo, nghiên cứu khoa học và hợp tác quốc tế

Trong những năm qua các trường đại học nước ta đã từng bước thực hiện quyền làm chủ của cán bộ, giảng viên, tăng cường quyền chủ động, sáng tạo của đội ngũ này trong các hoạt động đào tạo như công tác giảng dạy, công tác xây dựng kế hoạch, chương trình đào tạo, công tác tuyển sinh, biên soạn giáo trình, đề cương bài giảng; trong nghiên cứu khoa học và hợp tác quốc tế...

3.1.1.3. Thành tựu thực hiện dân chủ trong quản lý cơ sở vật chất

Vấn đề quản lý tài chính, quản lý các nguồn thu chi, mua sắm thiết bị, xây dựng cơ sở vật chất phục vụ đào tạo và nghiên cứu khoa học từng bước được công khai hoá, có kế hoạch và được nhiều quần chúng ủng hộ.

3.1.1.4 Thành tựu thực hiện dân chủ trong công tác tổ chức cán bộ

Các nội dung liên quan đến tổ chức cán bộ như thực hiện chính sách đối với cán bộ, giảng viên, tuyển dụng, điều động và sử dụng nhân lực, quy hoạch, bổ nhiệm cán bộ lãnh đạo, đào tạo bồi dưỡng đội ngũ... từng bước được thực hiện bài bản, đúng quy định, công khai và dân chủ.

3.1.1.5. Những thành tựu của sinh viên trong quá trình thực hiện dân chủ

Với phương châm đào tạo "Lấy người học làm trung tâm" ngành giáo dục đào tạo đang tiến hành đổi mới nội dung, chương trình và quy trình đào tạo nhằm tăng khả năng chủ động, sáng tạo, kích thích năng lực tự học, độc lập nghiên cứu của sinh viên.

3.1.1.6. Những thành tựu đạt được của hệ thống chính trị qua việc thực hiện dân chủ ở các trường đại học nước ta

Trong những năm qua tổ chức Đảng trong các trường đại học đã thực hiện tốt chức năng, nhiệm vụ của mình, lãnh đạo, chỉ đạo đơn vị hoàn thành nhiệm vụ chính trị của nhà trường, đồng thời động viên toàn thể đảng viên tích cực tham gia và hoàn thành mọi nhiệm vụ được giao (96,2% những người được hỏi đánh giá là tốt hoặc là chấp nhận được).

Các khoa, phòng, ban chức năng làm việc đúng chức năng, nhiệm vụ theo nguyên tắc công khai, dân chủ phù hợp với phương châm "dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra". 95,8% những người được hỏi cho rằng việc thực hiện dân chủ ở các khoa, phòng, ban của nhà trường là tốt hoặc chấp nhận được.

Tổ chức Công đoàn trong các trường đại học thực hiện tốt chức năng dân chủ của mình, được quần chúng đánh giá cao. 96,8% những người được hỏi cho rằng việc thực hiện dân chủ của Công đoàn trường là tốt hoặc là chấp nhận được.

Đoàn Thanh niên Cộng sản Hồ Chí Minh và Hội Sinh viên là hai tổ chức quần chúng rộng rãi của thanh niên và sinh viên trong trường đại học. Tuy là hai tổ chức độc lập nhưng Đoàn và Hội luôn có sự phối, kết hợp tốt các hoạt động với nhau vì đối tượng chính của cả hai tổ chức này là sinh viên trong trường.

3.1.2. Hạn chế của quá trình thực hiện dân chủ ở các trường ĐH nước ta

3.1.2.1. Hạn chế trong nhận thức về dân chủ của cán bộ, giảng viên

Nhận thức về dân chủ của các đối tượng quần chúng trong trường chưa đầy đủ, còn mơ hồ, chung chung, cho nên thực hiện chưa đúng quyền và nghĩa vụ của mình; dân chủ đôi khi còn mang tính áp đặt từ trên xuống thông qua hệ thống văn bản, chưa thật sự phù hợp với tâm tư, nguyện vọng của quần chúng

3.1.2.3. Hạn chế trong thực hiện dân chủ của cán bộ, giảng viên đối với các hoạt động của nhà trường theo phương châm “dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra”

Việc thực hiện phương châm "Dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra" còn được hiểu và làm chưa đầy đủ

3.1.2.4. Hạn chế trong thực hiện dân chủ của sinh viên

Dân chủ trong sinh viên còn nhiều hạn chế về cả hai phía: nhà trường, cán bộ, giảng viên chưa thật sự tin vào khả năng làm chủ của sinh viên; bản thân sinh viên còn chưa thể hiện được vai trò làm chủ của mình

3.1.2.2. Hạn chế của hệ thống chính trị trong thực hiện dân chủ

Nhiều cấp bộ Đảng, chính quyền còn né tránh vấn đề dân chủ, dẫn đến tình trạng buông xuôi, làm mất trật tự, kỷ cương hoặc dân chủ bị bóp nghẹt; hoạt động của các đoàn thể quần chúng trong trường còn mang tính thụ động, phụ thuộc, thiếu độc lập và sáng tạo nên việc phát huy dân chủ còn nhiều hạn chế

3.2. NGUYÊN NHÂN CỦA THÀNH TỰU VÀ YẾU KÉM TRONG VIỆC THỰC HIỆN DÂN CHỦ Ở CÁC TRƯỜNG ĐẠI HỌC NƯỚC TA HIỆN NAY

3.2.1. Nguyên nhân của thành tựu thực hiện dân chủ ở các trường ĐH

3.2.1.1. Về nguyên nhân khách quan

Dân chủ là một giá trị của văn minh nhân loại, là một xu thế tất yếu của thời đại. Nó đang tác động lên tất cả các lĩnh vực của đời sống xã hội trên toàn thế giới.

Dân tộc Việt Nam vốn có truyền thống yêu nước thương nòi, đoàn kết, yêu thương đùm bọc lẫn nhau cho nên dân chủ đã trở thành truyền thống lâu đời, tuy chưa thật sự rõ nét, của các thế hệ người Việt.

Quan điểm, đường lối, chính sách dân chủ của Đảng Cộng sản Việt Nam được xây dựng trên nền tảng của chủ nghĩa Mác - Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh ngày càng hoàn thiện, có hệ thống và đúng đắn hơn.

3.2.1.2. Về nguyên nhân chủ quan

Trường đại học là loại hình cơ sở có trình độ dân trí cao nên rất thuận lợi trong việc xây dựng và phát huy dân chủ.

Trường đại học là loại hình cơ sở có cơ cấu tổ chức chặt chẽ và thống nhất nên rất thuận lợi cho việc triển khai và tổ chức thực hiện dân chủ.

Việc tăng cường quyền tự chủ và trách nhiệm xã hội cho các trường đại học góp phần thúc đẩy mạnh mẽ quá trình thực hiện dân chủ trong các nhà trường.

3.2.2. Nguyên nhân yếu kém của việc thực hiện dân chủ ở các trường ĐH

3.2.2.1. Về nguyên nhân khách quan

Nước ta vốn là một nước nông nghiệp lạc hậu với một nền văn hoá lúa nước và một kiểu quan hệ gia đình với chế độ gia trưởng truyền thống.

Thực hiện dân chủ trong nhà trường là một quá trình lâu dài, thường xuyên và liên tục. Trong khi đó, hệ thống văn bản pháp lý chưa thật sự đầy đủ và phù hợp, bộ máy lãnh đạo của nhà trường và các đoàn thể thay đổi theo từng nhiệm kỳ.

Việc thực hiện dân chủ trong nhà trường diễn ra với điều kiện còn nhiều bất cập. Nhiều vấn đề lý luận và thực tiễn còn chưa được làm rõ như chế độ dân chủ và chế độ thủ trưởng, công khai và cạnh tranh, quyền và nghĩa vụ...

3.2.2.2. Về nguyên nhân chủ quan

Một số cấp uỷ, lãnh đạo nhà trường và các đoàn thể quần chúng trong trường còn nhiều hạn chế về nhận thức dân chủ.

Sự phối hợp chỉ đạo thực hiện Quy chế dân chủ ở một số trường chưa tốt.

Hoạt động của Ban Chỉ đạo thực hiện Quy chế dân chủ trong một số trường đại học còn mờ nhạt, chưa thường xuyên và thiếu hiệu quả.

Năng lực tổ chức thực hiện dân chủ của đội ngũ cán bộ cơ sở trong các trường đại học còn nhiều hạn chế.

Trường đại học, tuy là một môi trường dân trí cao so với các loại hình cơ sở khác, nhưng trình độ không đồng đều ở những đối tượng khác nhau.

Năng lực thực hiện dân chủ của cán bộ, giảng viên, sinh viên ở một số trường đại học còn chưa cao.

3.3. NHỮNG VẤN ĐỀ ĐẶT RA TỪ VIỆC THỰC HIỆN DÂN CHỦ Ở CÁC TRƯỜNG ĐẠI HỌC NƯỚC TA HIỆN NAY

Từ sự phân tích thực trạng và nguyên nhân thắng lợi cũng như yếu kém của việc thực hiện dân chủ ở các trường đại học nước ta hiện nay, đặt ra một số vấn đề cơ bản sau:

Một là: Nhu cầu tăng cường, mở rộng dân chủ đòi hỏi phải có một trình độ dân trí cao, nhận thức dân chủ đầy đủ từ phía quần chúng và một cơ chế mở để đảm bảo quyền làm chủ của nhân dân, nhưng điều đó đang mâu thuẫn với những hạn chế trong nhận thức dân chủ của các chủ thể dân chủ và sự chưa hoàn thiện của hệ thống văn bản pháp lý về dân chủ ở các trường đại học nước ta hiện nay.

Hai là, Thực hiện dân chủ đòi hỏi quyền tự do cá nhân phải được tôn trọng, yêu cầu giải phóng triệt để năng lực sáng tạo, tự chủ, tự chịu trách nhiệm của cán bộ, giảng viên, sinh viên. Điều này lại mâu thuẫn với sự lãnh đạo, quản lý của các tổ chức Đảng, chính quyền, đoàn thể quần chúng và các cơ quan giám sát trong trường cùng với những quy định, quy chế có tính bắt buộc. Đây là biểu hiện của mâu thuẫn giữa tự do và tất yếu trong xã hội.

Ba là: Thực hiện dân chủ đòi hỏi phải có một môi trường tự do cho sự sáng tạo cá nhân, nâng cao năng lực làm chủ của toàn thể cán bộ, công chức, giảng viên, sinh viên trong trường, trong khi việc thực hiện nhiệm vụ chính trị, chuyên môn của nhà trường đòi hỏi phải tuân thủ những quy định, quy chế có tính bắt buộc.

Bốn là: Thực hiện dân chủ trong trường đòi hỏi phải tuân thủ những văn bản chung có tính pháp quy của Trung ương và các bộ, ngành, phải thực hiện đúng các nguyên tắc phổ biến của dân chủ, trong khi điều kiện thực hiện dân chủ ở các trường đại học nước ta lại có những đặc thù so với những loại hình cơ sở khác và những nhà trường khác nhau lại có những điều kiện riêng khác nhau. Điều này dễ làm nảy sinh mâu thuẫn giữa cái chung và cái riêng, cái đặc thù và cái phổ biến.

Tóm lại: Quá trình thực hiện dân chủ ở các trường đại học nước ta thời gian qua đã có những chuyển biến tích cực cả về nhận thức lẫn hành động, nhưng còn không ít những hạn chế, thiếu sót. Nguyên nhân chủ yếu của những thiếu sót này là do hạn chế về nhận thức, do yếu kém về năng lực của một bộ phận cán bộ lãnh đạo và quần chúng; do bất cập về cơ chế làm chủ vì còn thiếu những văn bản phù hợp; do khâu chỉ đạo và tổ chức thực hiện còn chưa đồng bộ, chưa thống nhất. Từ đó làm nảy sinh những mâu thuẫn cần được giải quyết.

CHƯƠNG 4. NHỮNG PHƯƠNG HƯỚNG VÀ GIẢI PHÁP NÂNG CAO HIỆU QUẢ THỰC HIỆN DÂN CHỦ Ở CÁC TRƯỜNG ĐH NƯỚC TA HIỆN NAY

4.1. PHƯƠNG HƯỚNG NÂNG CAO HIỆU QUẢ THỰC HIỆN DÂN CHỦ Ở CÁC TRƯỜNG ĐẠI HỌC NƯỚC TA HIỆN NAY

4.1.1 Gắn việc thực hiện dân chủ trong nhà trường đại học với vấn đề nâng cao dân trí, tăng cường ý thức dân chủ của toàn thể cán bộ, giảng viên, sinh viên

Trước hết, các trường đại học cần quán triệt sâu sắc và tổ chức cho cán bộ, giảng viên, sinh viên học tập, nắm bắt được tư tưởng chỉ đạo và nội dung cơ bản của các chỉ thị, nghị quyết của Bộ Chính trị Trung ương Đảng, các nghị định, quyết định của Chính phủ và Bộ Giáo dục & Đào tạo về dân chủ.

Các trường đại học cần tổ chức tuyên truyền, phổ biến cho mọi đối tượng quần chúng nắm bắt được hệ thống các văn bản quy định quyền dân chủ do nhà trường soạn thảo, giúp quần chúng hiểu đúng quyền và nghĩa vụ của mình, tạo dựng và bồi dưỡng cho quần chúng thói quen sinh hoạt và làm việc theo quy chế, tránh luộm thuộm, tùy tiện.

4.1.2. Gắn việc chỉ đạo thực hiện dân chủ với hoạt động giám sát của quần chúng và công tác tổng kết, rút kinh nghiệm quá trình thực hiện dân chủ trong nhà trường

Hàng năm cần xây dựng kế hoạch chỉ đạo, có sự phân công, phân nhiệm rõ ràng chức năng, nhiệm vụ của từng thành viên trong Ban Chỉ đạo.

Xây dựng cơ chế để mọi người được biết và giám sát các hoạt động của nhà trường cũng như của cá nhân các đồng chí lãnh đạo. Tăng cường chất lượng và hiệu quả hoạt động giám sát của các cơ quan dân chủ đại diện.

Làm tốt công tác tổng kết, rút kinh nghiệm thực hiện dân chủ trong trường.

4.1.3. Kết hợp hài hòa giữa thực hiện dân chủ với việc thực hiện các nhiệm vụ chính trị của nhà trường

Thực hiện dân chủ trong hoạt động của nhà trường vừa là một trong những mục tiêu mà các nhà trường phải đạt được để phát huy vai trò làm chủ của toàn thể cán bộ, giảng viên và sinh viên, đồng thời quá trình này phải góp phần tích cực vào việc thực hiện các nhiệm vụ chính trị, tạo động lực thúc đẩy sự phát triển nhà trường.

Chất lượng, hiệu quả của quá trình thực hiện dân chủ trong nhà trường phải được đánh giá bằng chất lượng đời sống vật chất và tinh thần của cán bộ, giảng viên; chất lượng và hiệu quả của đào tạo, của nghiên cứu khoa học...

4.2. NHỮNG GIẢI PHÁP CƠ BẢN TĂNG CƯỜNG HIỆU QUẢ THỰC HIỆN DÂN CHỦ Ở CÁC TRƯỜNG ĐẠI HỌC NƯỚC TA HIỆN NAY

4.2.1. Tăng cường công tác giáo dục chính trị tư tưởng, nâng cao ý thức và năng lực thực hành dân chủ của cán bộ, giảng viên, sinh viên trong các trường đại học

Trước hết, phải tăng cường giáo dục chủ nghĩa Mác Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh cho toàn thể cán bộ, giảng viên, sinh viên.

Tăng cường giáo dục, phổ biến chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước đến toàn thể cán bộ, giảng viên và sinh viên.

Phổ biến, quán triệt một cách có hệ thống các quy định, quy chế, văn bản dân chủ của Trung ương, của ngành và nhà trường đến từng cá bộ, giảng viên, sinh viên, góp phần nâng cao nhận thức và thực hành dân chủ của họ.

4.2.2. Tăng cường hiệu lực dân chủ đại diện, mở rộng dân chủ trực tiếp; dân chủ phải gắn với kỷ cương, quyền phải đi đôi với nghĩa vụ

Trước hết, tăng cường hiệu lực của dân chủ gián tiếp thông qua các cơ quan đại diện và đoàn thể nhân dân trong trường.

Xây dựng cơ chế để thực hiện tốt phương châm "Dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra".

Thực hiện dân chủ trong các trường đại học phải đảm bảo sự thống nhất giữa dân chủ và kỷ cương, quyền và nghĩa vụ.

4.2.3. Phát huy năng lực sáng tạo của đội ngũ giảng viên trong giảng dạy, nghiên cứu khoa học và tính chủ động, tự quản của sinh viên trong học tập, rèn luyện

Phát huy quyền làm chủ thực sự của toàn thể cán bộ, giảng viên là giải pháp cơ bản nhằm nâng cao hiệu quả thực hiện dân chủ trong nhà trường.

Tăng cường tính tự chủ, tự quản của sinh viên trong học tập, sinh hoạt và rèn luyện là yêu cầu cơ bản nâng cao chất lượng đào tạo sinh viên.

4.2.4. Tăng cường công tác kiểm tra, đánh giá việc thực hiện dân chủ trong các trường đại học nước ta

Trước hết, cần kiểm tra, đánh giá việc triển khai chỉ thị, nghị quyết, quyết định của các ban, ngành Trung ương về xây dựng và thực hiện Quy chế dân chủ trong các trường đại học.

Các nhà trường phải lưu giữ đầy đủ các văn bản quan trọng nhất về dân chủ do Bộ Chính trị, Ban Bí thư Trung ương Đảng, Ban Thường vụ Quốc hội, Thủ tướng Chính phủ, các bộ, ngành liên quan ban hành. Qua kiểm tra, nếu thiếu thì cần bổ sung ngay.

Kiểm tra, giám sát, đôn đốc việc ban hành quy chế, quy định về dân chủ và chương trình hành động để thực hiện của các trường đại học.

Đối với mỗi chỉ thị, nghị quyết lớn của cấp trên nhà trường cần có chương trình hành động cụ thể để thực hiện. Căn cứ vào quy chế, quy định chung nhà trường cần ra văn bản hướng dẫn thực hiện hoặc xây dựng quy chế, quy định riêng.

Kiểm tra, giám sát việc thực hiện Quy chế dân chủ cơ sở và các quy định khác của nhà trường và các đơn vị trực thuộc.

Kiểm tra, giám sát quá trình thực hiện quyền làm chủ của nhân dân từ phía các cấp lãnh đạo trong trường, phát hiện kịp thời các vi phạm để kiến nghị khắc phục. Đảm bảo sao cho mỗi đối tượng quần chúng trong trường đều được tự do thực hiện các quyền và nghĩa vụ của mình, không được hạn chế hay đàn áp dân chủ.

Xây dựng cơ chế kiểm tra, giám sát đối với quá trình thực hiện dân chủ trong nhà trường; có sự phân công, phân nhiệm rõ ràng giữa các cơ quan thanh tra, kiểm tra các cấp trong trường.

Kiểm tra, giám sát phải được thực hiện đa phương, đa chiều: trên kiểm tra dưới, dưới giám sát trên; thấy kiểm tra trò, trò giám sát thầy. Không nên quan niệm một chiều là chỉ có trên mới được kiểm tra dưới, thầy mới được kiểm tra trò.

Tóm lại: Qua việc phân tích, đánh giá thực trạng thực hiện dân chủ, chỉ ra những hạn chế, yếu kém, tìm hiểu nguyên nhân khách quan, chủ quan của những yếu kém này, đề tài đề xuất các phương hướng cơ bản và các nhóm giải pháp khả thi nhằm đẩy mạnh hơn nữa quá trình thực hiện dân chủ ở các trường đại học nước ta hiện nay.

Cần xác định ba phương hướng cơ bản để quán triệt, vận dụng những quy luật phổ quát, những nguyên tắc cơ bản của quá trình thực hiện dân chủ cho phù hợp với đặc điểm, tình hình của các trường đại học nước ta và tương ứng với hoàn cảnh cụ thể của từng nhà trường.

Để thực hiện những phương hướng đó, cần phải sử dụng hệ thống năm nhóm giải pháp nhằm hoàn thiện khả năng thực thi dân chủ của tất cả các chủ thể cùng với những điều kiện để thực hiện quyền dân chủ của nhân dân.

4.2.5. Nâng cao vai trò của tổ chức Đảng, chính quyền, các đoàn thể quần chúng đối với quá trình thực hiện dân chủ trong nhà trường

Nâng cao vai trò lãnh đạo của tổ chức Đảng

Thứ nhất, phát huy dân chủ trong việc xây dựng và tổ chức thực hiện các nhiệm vụ chính trị của nhà trường.

Thứ hai, phát huy dân chủ trong công tác tổ chức và cán bộ của Đảng trong các trường đại học.

Thứ ba, tăng cường công tác giáo dục nhận thức về Đảng và phát triển Đảng trong sinh viên.

Tăng cường dân chủ trong công tác quản lý của các cấp chính quyền trong các nhà trường đại học

Tăng cường dân chủ trong công tác quản lý chuyên môn của nhà trường.

Tăng cường tính chủ động, sáng tạo của sinh viên trong quá trình học tập, nghiên cứu khoa học và sinh hoạt.

Tăng cường sự tham gia của cán bộ, giảng viên vào quản lý các lĩnh vực hoạt động khác như quản lý tài chính, quản lý cơ sở vật chất, quản lý cán bộ...

Tăng cường vai trò của các đoàn thể quần chúng đối với việc phát huy dân chủ trong cán bộ, giảng viên và sinh viên

Tăng cường vai trò của Công đoàn trường, các công đoàn bộ phận trong việc phát huy quyền làm chủ của cán bộ, giảng viên đối với nhà trường

Tăng cường dân chủ trong hoạt động của Ban Nữ công, góp phần nâng cao vai trò làm chủ của cán bộ nữ trong nhà trường.

Phát huy dân chủ trong hoạt động của tổ chức Đoàn Thanh niên và Hội Sinh viên ở các trường đại học.

Ở những trường đại học có Hội Cựu chiến binh, cần tăng cường vai trò của Hội đối với việc phát huy dân chủ trong hội viên và trong nhà trường nói chung.

KẾT LUẬN CHUNG

1. Dân chủ, với tính cách là một phạm trù lịch sử, thể hiện sức mạnh, quyền lực của nhân dân trong xã hội. Nó phản ánh những giá trị nhân văn cao cả trong quá trình giải phóng con người và tiến bộ xã hội. Do đó, dân chủ luôn là khát vọng, là mục tiêu mà con người hướng tới, đồng thời là động lực to lớn thúc đẩy con người hành động. Mặt khác, với tư cách là một phạm trù chính trị, gắn liền với chế độ nhà nước, dân chủ bao giờ cũng mang tính giai cấp trong những nội dung cơ bản nhất của nó. Nền dân chủ XHCN ra đời đã đánh dấu bước phát triển mới về chất, lần đầu tiên trong lịch sử hình thành nền dân chủ thực sự rộng rãi cho nhân dân.

Nền dân chủ mà nhân loại đạt được, trong đó có dân chủ xã hội chủ nghĩa, không phải là hảo tâm ban phát của giới chủ, mà là kết quả đấu tranh lâu dài của nhân dân chống cường quyền, bạo lực, chuyên chế, nhiều khi phải trả bằng xương máu.

2. Với quan điểm "cách mạng là sự nghiệp của quần chúng" Đảng ta luôn coi trọng và nhất quán thực hiện dân chủ trong mọi mặt đời sống xã hội. Dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản Việt Nam quá trình thực hiện dân chủ xã hội chủ nghĩa đã đạt được nhiều thành tựu to lớn, góp phần quan trọng vào thắng lợi của sự nghiệp cách mạng. Trong thời kỳ phát triển mới của đất nước, Đảng ta chủ trương đẩy mạnh phát huy dân chủ từ cơ sở, nhằm hình thành sức mạnh toàn dân tộc, thực hiện thành công sự nghiệp công nghiệp hoá, hiện đại hoá đất nước. Trên lĩnh vực giáo dục - đào tạo, lĩnh vực có ý nghĩa chiến lược trong giai đoạn cách mạng hiện nay, vấn đề dân chủ được đặt ra như một yêu cầu bức xúc, nhất là đối với giáo dục đại học - lĩnh vực đào tạo ra những cán bộ khoa học, kỹ thuật, quản lý chất lượng cao.

3. Dưới sự lãnh đạo của Đảng, quản lý của Nhà nước trong những năm qua các trường đại học nước ta đã có nhiều nỗ lực, cố gắng từng bước thực hiện quyền làm chủ rộng rãi của toàn thể cán bộ, giảng viên, sinh viên. Dân chủ đang dần trở thành một nguyên tắc trong sinh hoạt của các tổ chức Đảng, chính quyền, đoàn thể và cán bộ, giảng viên, sinh viên: Sự công khai dân chủ được mở rộng, những hành vi phản dân chủ, vi phạm quyền làm chủ đã và đang bị phê phán, xử lý.

Tuy nhiên, cũng phải thẳng thắn thừa nhận rằng quá trình thực hiện dân chủ trong các trường đại học nước ta hiện nay cũng còn nhiều tồn tại, hạn chế. Nhận thức về dân chủ còn chưa đầy đủ ở nhiều cấp bộ Đảng, chính quyền, đoàn thể và cán bộ, giảng viên, sinh viên. Hệ thống văn bản dân chủ còn có những bất cập, chưa thật phù hợp. Vấn đề vi phạm dân chủ, dân chủ hình thức hay dân chủ quá trốn vẫn còn tồn tại với những mức độ khác nhau. Cơ chế kiểm tra, giám sát dân chủ chưa rõ ràng. Việc mở rộng dân chủ chưa thật sự tương xứng với trình độ của các đối tượng trong trường...

Những hạn chế, thiếu sót trên có những nguyên nhân khách quan, chủ quan nhưng chủ yếu vẫn là nguyên nhân chủ quan, đó là: do hạn chế về năng lực nhận thức và thực hành dân chủ của lãnh đạo cũng như các đối tượng quần chúng trong trường; do thiếu đồng bộ về cơ chế và

chính sách dân chủ từ nhiều cấp Trung ương cũng như nhà trường; do chưa có sự thống nhất hoàn toàn về quan điểm và lợi ích giữa cá nhân và tập thể, giữa lãnh đạo và quần chúng, giữa người thực hiện dân chủ và người được hưởng quyền dân chủ. Từ đó làm nảy sinh những mâu thuẫn cần được giải quyết.

4. Để dân chủ thực sự trở thành mục tiêu và động lực phát triển của các trường đại học nước ta, cần phải xác định một hệ thống những phương hướng, giải pháp cơ bản nhằm nâng cao chất lượng, hiệu quả thực hiện dân chủ ở các lĩnh vực hoạt động của nhà trường. Đề tài đề xuất những phương hướng chung có tính chất định hướng, tương ứng với chúng là các nhóm giải pháp cụ thể nhằm khai thác tiềm năng vốn có của các trường đại học là đội ngũ cán bộ, giảng viên, sinh viên có trình độ cao, phát huy những thành tích đã đạt được, khắc phục hạn chế, thiếu sót của quá trình thực thi dân chủ trước đó để xây dựng và phát triển nhà trường.

5. Cái mới của đề tài này chính là ở chỗ: lần đầu tiên nghiên cứu một cách có hệ thống vấn đề thực hiện dân chủ trong các trường đại học ở nước ta; chỉ ra tính tất yếu và thực chất của quá trình này; làm rõ thực trạng, nguyên nhân và vấn đề nảy sinh, qua đó đề xuất các phương hướng, giải pháp khả thi để đẩy mạnh hơn nữa quá trình này.

6. Để các phương hướng, giải pháp nâng cao hiệu quả thực hiện dân chủ ở các trường đại học nước ta trở thành khả thi xin đề xuất một số kiến nghị sau:

- Đảng và Nhà nước cần hoàn chỉnh hệ thống các văn bản về dân chủ, có kế hoạch triển khai và đôn đốc việc thực hiện Quy chế dân chủ ở tất cả các cấp, ngành Trung ương và địa phương.

- Bộ GD & ĐT cần tăng cường công tác đôn đốc, kiểm tra, giám sát các trường thực hiện tốt Quy chế dân chủ, kiên quyết xử lý các trường hợp vi phạm quyền làm chủ của nhân dân cũng như việc lợi dụng dân chủ để vi phạm kỷ cương, pháp luật.

- Đảng uỷ, Ban giám hiệu các trường đại học lãnh đạo, chỉ đạo các tổ chức, đoàn thể, đơn vị trong trường phát huy quyền làm chủ và vai trò sáng tạo của từng thành viên trong đơn vị mình, đảm bảo cho mỗi tổ chức đoàn thể thực hiện đầy đủ chức năng, nhiệm vụ, giữ được vị trí xứng đáng trong trường.

- Mỗi giảng viên, cán bộ, công chức, sinh viên trong trường cần nắm vững, kết hợp hài hoà quyền và nghĩa vụ, lợi ích và trách nhiệm, dân chủ và kỷ cương, thể hiện năng lực tích cực, chủ động, sáng tạo trong mọi lĩnh vực công tác, học tập, sinh hoạt, đời sống.